

מהי שמייטה למהדרין?

הרב משה כ"ץ

בתורה נשאלת השאלה: 'וכי תאמרו: מה נאכל בשנה השביעית – הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו?' והתשובה היא: 'וציוויתי את ברכתי לכם בשנה השישית, ועשת את התבואה לשלוש השנים' (ויקרא, כה, כ-כא). ראשית, חובה להדגיש שהשמייטה בזמן הזה היא מדרבנן. לכן לצערנו, איננו זוכים כיום לקבל במילואה את הברכה הכתובה בתורה – שהשנה השישית תניב יכול שיסיפק לשלוש שנים. לכן אנו נדרשים למצוא פתרונות נוספים לשאלה שפתחנו בה – מה נאכל בשנת השמיטה.

יש שמונה אפשרויות למקור התוצרת בשנת השמיטה:

1. איסום שישיית – גידולים שגודלו לפני שנת השמיטה.
2. אוצר בית דין – גידולים שגדלו בקדושת שביעית בצורה מותרת, בשליחות בית הדין.
3. גידולי מצע מנותק – גידולים שאין בהם דין של שמייטה.
4. גידולי ערבה – גידולים מאזור שלא חלה בו קדושת שביעית.
5. גידולים מהנגב המערבי – אין בירקות שגדלים שם איסור ספיחין.
6. היתר מכירה – יכול שגודל בהיתר בשנת השמיטה, בקרקעות שנמכרו לנכרי.
7. יכול חו"ל – יבוא.
8. יכול נכרים – יכול שגודל בארץ בשנת השמיטה על ידי ערבים.

לכל מקור תוצרת יש יתרונות וחסרונות, נסקור אותם בקצרה:

1. איסום שישיית – פיתרון מצוין הקרוב לפיתרון שנתנה התורה. הבעיה היא שאין בכך כדי לספק את כל צורכי מדינת ישראל, ובפרט שאין פירות וירקות רבים שניתן לשומרם לזמן ממושך.

2. אוצר בית דין – לכאורה, דרך זו טובה וראויה (יש בה גם צמצום בעלותו של החקלאי על הקרקע, וגם רוח של אכילת פירות בקדושת שביעית). אך יש פוסקים הסוברים שחז"ל כלל לא התכוונו לסוג כזה של 'עסק' (שכולל קנייה ומכירה בדומה לשנה רגילה) אלא התירו רק חלוקה מסודרת של פירות ההפקר שנשארו בשדות, לאחר שמי שרצה כבר לקח מהם לעצמו. בעיה נוספת היא בירקות שביעית, מאחר ששיטת הרמב"ם היא שירקות שנקטפו בשביעית – אסורים באכילה מדין 'ספיחי שביעית'. ובאוצר בית דין, בעניין ירקות סומכים על דעת הר"ש, שאין ספיחין בירקות אלא אם כן התחילו לגדול בשביעית.

3. מצע מנותק – גידולים על מצע מנותק בחממה הם לכאורה פיתרון מצוין, אך יש פוסקים שסוברים שצריך להיות מנותק גם מהאדמה וגם מהשמים כמו גידול בתוך בית, ולכן לא כל הפוסקים מסכימים שיש לחממה דין של בית. ומכיון שמגדלים אותם דווקא בתוך חממה, זה מצמצם את סוגי הירקות שניתן לגדל בצורה שכזו צמצום משמעותי. זאת ועוד, גידול במצע מנותק אינו מתאים בכלל לגידולי השדה (תפוז, אגוז, בצל).

4. ערבה - לפי פוסקים רבים, אזור זה לא נכבש על ידי עולי מצרים, ולעניין שמיטה דינו כחוץ לארץ, ומותר לגדל שם ירקות ופירות, ולצורך מהם כרגיל. אולם, הואיל ויש פוסקים ההסוברים שאזור זה לא נחשב חו"ל, אין בכך פתרון הולם לכל השיטות, ולכן עדיף בצירוף היתר מכירה.

5. הנגב המערבי נכלל בגבולות עולי מצרים, ולכן אין שם איסור ספיחין, אך היתר המכירה בוודאי נצרך לצורך ביצוע המלאכות על ידי החקלאים.

6. היתר מכירה – כשמו כן הוא – 'היתר', ואינו מעיקר הדין. גם הפוסקים שחידשו את היתר המכירה, ראו בו היתר זמני שהתבסס על מצב המשק בשנים עברו, כשהיה בכך מצב של פיקוח נפש ממש כלפי אנשי היישוב החדש. אין ספק שכיום המצב שונה, ולו בשל העובדה שאחוז החקלאים בארץ קטן מאוד. ובכל זאת, גם בשנת השמיטה הזו פסקה הרבנות הראשית לישראל שאפשר להשתמש בהיתר המכירה. (מעבר לפגיעה בחקלאים, גם כימינו מדינת ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה צריכה בלעדית מייבוא, וחקלאותה החיונית לה כל כך עשויה להיפגע בלא היתר המכירה).

7. יבול חו"ל – בדרך זו אין כלל בעיות של שנת שמיטה, אך החיסרון הגדול שבה הוא הפגיעה בחקלאות הארצישראלית, שכאמור לעיל, טרם זוכה לשפע הברכה שהבטיחה התורה, ואינה יכולה להיות חלופה מלאה לייבוא מחו"ל.

8. יבול נכרים – סחורה של ערבים הגרים בארץ ישראל. על פניו זה נראה פתרון מצוין, מאחר שעליהם אין חלים איסורי שביעית, ומותר להם לגדל תוצרת חקלאית, ומותר להם למכור לנו אותה. ובכל זאת, יש כאן פגיעה קשה בחקלאים היהודים שזקוקים עדיין לשימוש בהיתר המכירה בשביל פרנסתם, וכן יש לכך תוצאות קשות נוספות של חיזוק אחיזת הערבים בארצנו הקדושה, בין ערביי מדינת ישראל ובין ערביי יו"ש ועזה. זאת ועוד, דרך זו מנוגדת לקיום הציווי 'וחי אחיך עימך', המורה את העדפת הקנייה מיהודים דווקא.

לסיכום, יש בנושאים אלו דיונים רחבים ועמוקים, וקיצרנו כאן מאוד בהצגתם. למעשה, לפי דעת הרב אליקים לבנון, נשיא 'כּוּשְׁרוֹת', כל האפשרויות המוצגות כאן מותרות מבחינת ההלכה, אך סדר העדיפויות שהובא בראש המאמר הוא הסדר המועדף.